NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
2007

24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 25

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir.
Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölümleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2021 by Nevsehir Hacı Bektas Veli University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, Reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Nevsehir Hacı Bektas Veli University.

Kapak Düzeni: Enes KAVALÇALAN
Kapak Resmi: Gülşehir Karşı Kilise, İsa'nın mezarını bekleyen Romalı askerler; arka plan Volcanic rocks, possibly at Göreme valley, Cappadocia. (LUCAS, Paul. Voyage du Sieur Paul Lucas, fait par ordre du roy dans la Grece, l'Asie Mineure, la Macedoine et l'Afrique, vol. I, Paris, Nicolas Simart, MDCCXII [=1712], sayfa 164).
Tasarım-Dizgi: Enes KAVALÇALAN

Editör: Enes KAVALÇALAN
Yardımcı Editör: Ahmet ARI

ISBN: 978-605-4163-43-4

Birinci Basım

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2021

İLYAS BEY CAMİİ (MİLET) OSMANLI MEZAR TAŞLARI

Refet Yalçın BALATA*

Özet

2006 yılında Milet'te Söktaş sponsorluğunda geliştirilmiş İlyas Bey Camii ve çevresi restorasyon projesi çalışmaları kapsamında cami içerisinde ve Milet Müzesi'nde bulunan Osmanlı mezar taşlarının okunması ve günümüz Türkçesine aktarılması görevini üstlenmiştim. Toplamda 160 adet mezar taşı incelenmiştir. Bu proje 2010 yılında Europa Nostra ödülünü de kazanmıştır. Proje sonucunda hazırlanan kitapta tamamı 160 adet olan bu mezar taşlarının içlerinden seçmeler yapılarak bir kısmı yayınlanmıştır. Bunların tamamını en kısa zamanda bir kitap halinde ilgilenenlerin kullanımına sunacağız.

Söz konusu mezar taşları cami içerisindeki avluda bir bölmede istiflenmiş şekilde durmaktaydı. Burada bulduğumuz kırk yedi adet mezar taşının bazıları kırılmış ya da yazılarının tamamı okunamaz durumdaydı. Bunlar üzerinde çalışmalarımızı sürdürürken içlerinde, pek sık rastlanmayan, üzerinde Farsça mısraların bulunduğu bir mezar taşına rastladık. Bundan bir makalemizde ayrıntılı bir şekilde söz etmiştik. Ele aldığımız mezar taşlarının çoğunda tarihleme Arapça sayı cümleleri ile yapılmıştır. Burada en eskisi H.766 (M. 1364) en yakını H. 1294 (M. 1877) tarihli olan bu mezar taşları içlerinden seçmeler yapılarak fotoğraflarla tanıtılacaktır.

Anahtar sözcükler: İlyas Bey Camii, Restorasyon, Milet, Mezar taşları, Söktaş.

OTTOMAN GRAVESTONES IN ILYAS BEY MOSQUE (MILETUS)

Abstract

I had undertaken the task of reading and tranfering to todays Turkish of what is written on the Ottoman gravestones in Ilyas Bey Mosque and Miletus Museum under the activities of the restoration project of Ilyas Bey Mosque and its surrounding which was developed by the sponsorship of Söktaş in 2006. There were 160 gravestones in total. This Project has won the Europa Nostra award in 2010. In the book prepared as the result of this Project a selected portion of these gravestones have been published. In a short time we will present all these gravestones in a book to those who will be interested in.

The gravestones in the mosque were stacked in a compartment in the courtyard of the mosque. Here we found forty seven gravestones. Some of them were broken and the writings on some of them were partially readable. While we were continuing our work we came across a tombstone with Persian verses on it which is found rarely. We have discussed it in one of our articles in detail. The death dates on the tombstones we discussed were mostly written in Arabic. Here a selection of these gravestones with the earliest date H. 766 (1364 AC.) and latest H. 1294 (1877 AC.) will be introduced by the accompaniment of photos.

Key Words: Ilyas Bey Mosque, Restoration, Miletus, Gravestones, Söktaş.

* Dr.Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü. ORCID NO: 0000-0002-9451-4058.

METİN

Aydın ilinin Söke ilçesine bağlı Balat ortaçağ sonlarında denize şimdi olduğundan daha yakındı ve Menderes nehri buraya ulaşıma imkân veriyordu. Bu yüzden burası Avrupalı tüccarlar için önemli bir şehir ve limandı (Merçil, 2004:152).

Balat bir beylik başkenti iken H. 874'de (M. 1424) II. Murad tarafından Osmanlıların eline geçmesiyle (Merçil, 2004) vasat bir kente daha sonraları bir kasabaya ve şimdilerde bir köye dönüşmüştür. Maalesef 15.yy.ın ilk çeyreğinden sonra önemli hiçbir mimari eserin meydana getirilmediği Balat'ta İlyas Bey Camii haziresindeki mezar taşları onun bu çöküşünü bizlere yansıtan görsel bir kaynağı oluşturmaktadır. Külliye bir câmi, medrese, iki hamam ve imaret olduğu sanılan bir yapıdan oluşmaktadır. Câmi ve medrese ortak bir avluda yer almaktadır ve diğer yapılardan bir duvar ile ayrılmışlardır. Avluya iki kapıdan giriş sağlanmaktadır. Ayrıca yapıların haziresi olan büyük bir dış avlu bulunmakta bu da yine bir duvar ile çevrili haldedir. İlyas Bey külliyesi 14.yy. başlarından 20.yy.a kadar gömü alanı olarak kullanılmıştır. Bu yönüyle de ayrı bir önem kazanmaktadır.

14. ve 15. yy.a ait mezar taşlarında Arapça düzyazı metinlere yer verilmiştir. Bu döneme ait mezar taşlarının çoğunda Hallak (helak eden, yok eden), Bâki (kalıcı olan), kalıcı olanın tanrı olduğu, onun dışında her şeyin geçici olduğunu vurgulayan ibarelerin, gömülü olana tanrıdan rahmet dileyen duaların yanı sıra dünya hayatının geçiciliği ve değersizliği, âhiret hayatının kalıcılığı ve değerliliğini vurgulayan, ifade eden hadislere yer verilmiştir. 18. ve 19. yy. mezar taşlarında Türkçe manzum metinler görülür ki bunlara bugün şehir mezarlıklarında rastlamaktayız. Şâhidelerin bazılarında kitabeler dikey olarak yerleştirilmiştir. Maalesef serpuşların hepsi kırıktır. 14.yy.ın ikinci yarısına ve 15.yy.a ait örneklerde sülüs yazı görülmektedir.

MEZAR TAŞLARI VE OKUNUŞLARI

Foto. 1:

Tepelik palmet şeklinde

1) Allah baki

2) Küllü nefsin zâikatü'l-mevt

3) Küllü şeyin hâlikun illa vecheh

Anlamı: Kalıcı olan Allah'tır, bütün insanlar ölümü tadacaklardır, onun dışında her şey yok olmaya mahkûmdur.

Foto. 2:

Başlığı sikke şeklinde kırık Mevlevilik işareti süslemesiz hadis

Ed-dünya fâniye ve'l-ahiretu bâkiye

Anlamı: Dünya geçici ahret ise kalıcıdır.

Foto. 3:

Tarih sene ihda ve ışrin ve semanmie

Anlamı: Tarih sene sekiz yüz yirmi bir (1418)

Foto. 4:

Tepelik kırık iki burmalı sütunce tarafından taşınır bir omuzluk

1) En-nebi sene

2) Semanmie fi şehr-i

3) Ramazan-ı mübarek

Anlamı: Hicrî 800 (1397) yılı mübarek Ramazan ayında

Foto. 5:

Mevlevilik sikkesi süslemesiz gövde üçe bölünmüş

1) Fi şehr-i zi'l-ka'de

1) Tevarih sene seb'a ve seb'in

3) Ve semanmie

Anamı: Zi'l-ka'de ayında tarih sene sekiz yüz yetmiş yedi (1472)

Foto. 6:

Tepeliği akant yapraklarıyla süslü sene sözcüğünden sonra tarih okunmuyor

1) Huve'l-baki

2) Ziyaretten murat duadır

3) Bugün banaysa yarın

4) Sanadır Karagöz kızı

5) Merhume ve mağfure

6) Rukiye ruhuna fatiha

7) Sene (tarih okunamıyor)

Foto.7:

Kaide üzerinde Selçuklu tarzı süslemeler bulunmaktadır stilize edilmiş lale desenleri görmekteyiz tarihsizdir

1) Küllü men aleyha fan

2) Ve yebka vechu rabbike

Anlamı: Yeryüzünde tanrının yüzü dışında her şey fanidir.

Foto. 8:

Tepeliği sivri bir üçgenle sonlandırılmış stilize palmet deseni ile süslüdür

1) El-merhum

2) El-mağfur es-said

3) (Kırık)

Anlamı: Merhum mağfur kutlu

Foto. 9:

(kırık) hicri'n-nebî sene tis'aaşere ve semanmie

Anlamı: hicrî yıl 819 (1416)

Foto. 10/a:

Tepelik çift rumi şeklinde ön yüzde yazı ile arka yüzde ise Selçuklu tarzında yapılmış lale ve rumi deseni ile bezelidir Farsça Attar'ın 25. kasidesinden iki mısra yer almıştır. Burada seçkin bir grubun ve Mevleviliğin olduğunu anlıyoruz. Arka yüzde tepedeki palmetin içinde ve kitabenin altındaki dikdörtgen panoda yer alan özenle işlenmiş şakayık motifleriyle İlyas Bey külliyesi haziresinde klasik dönem Osmanlı bezeme sanatının yegâne örneğini oluşturur.

1) İntekale ile'l-ahireti

2) El-merhume el-mağfure

3) Seyyidetu'n-nisa sahibetu'l-hayrat

4) Hafsa Hatun tâbe Allahu serâha

5) Fi aşere zi'l-ka'de sene tis'a ve tis'amie

Anlamı:

1) Ahirete gitti

2) Merhume mağfure

3) Kadınların efendisi hayırlar sahibi

4) Hafsa Hatun Allah toprağını temiz etsin

5) Zilka'de ayının onunda sene 909 (25 Nisan 1504)

Foto. 10/b:

1) Ey mihr nefsân ecel âmed beser-i men

2) Ez pây der oftadem hûn şod ciger-i men

3) Yârân be ser-i gûr-i men âyend nişinend

4) Ez hâk biporsid nişân-ı eser-i men

Anlamı:

1) Ey arkadaşlar ecel geldi başıma

2) Elden ayaktan düştüm kan oldu ciğerim

3) Mezarımın başına gelip oturan dostlar

4) Topraktan sorun eserimin izlerini

Foto. 11:

Tepeliği kırıktır, kaidenin hemen üstünde küçük bir dikdörtgen çerçeve içine alınmış Selçuklu tarzı rumi desenler görülür. Bir hadis içerir. Tarihsizdir.

1) Kâle'n-nebi aleyhi's-selam

2) Ed-dünya mezraatü'l-ahireti

Anlamı:

1) Peygamber Allah'ın selamı üzerine olsun dedi ki

2) Dünya ahiretin tarlasıdır

Foto. 12:

Omuzluk ve tepelik kırıktır. Gövde spiral şeklinde iki sütunce ile taşınmaktadır. Tarihin bir rakamı okunamamaktadır. 7_? 1 yılı

1) Vefat-ı el-merhum el-mağfur

2) Said şehid el-hac Bayram

3) Fi şehri'l-muharrem sene ahad ve ……. ve semanmie

Anlamı: Merhum, mağfur, kutlu, şehit hacı Bayram'ın vefatı yedi yüz … bir yılı Muharrem ayında.

Foto. 13:

Tepeliği palmet şeklinde ön yüzde tepeliğin içinde iç içe iki üçgen arka yüzde içi dolu bir üçgen bulunmaktadır

886 (1481)

Tarih sitte semanin ve semanmie

Anlamı: Tarih 886 (1481)

Foto. 14:

Gövde yazı ile doldurulmuştur. Tepelik kırıktır muhtemelen döneminde palmet motifi ile süslüdür tarihsiz.

1) Allahumme rahime garibetuhum ve farahe kurbetuhum

2) Ve enese vahşetuhum

3) Bihürmeti Muhammedin ve sahbihi ve ecmain

Anlamı:

1) Allahım onun gurbetliğine rahmet et ve yattığı yeri ferah et

2) Ve onun yalnızlığını gider

3) Muhammed ve sahabeleri hürmetine

Foto. 15:

Gövde mevcut haliyle üst üste iki kare halinde verilmiş, içleri yazı ile doldurulmuştur. Tepeliği sikke şeklindedir, buradan da merhumun Mevlevi olduğu anlaşılmaktadır.

1) Tarih sene tis'a

2) ……ve seb'amie

Anlamı: Tarih sene 7..9 (13..9)

Foto. 16/a:

1) El-mağfur

2) El-muhtac

3) İla rahmeti'l-lahi

4) Taala

Anlamı: Mağfur ve yüce Allah'ın yardımına muhtac

Foto. 16/b:

Tepelik ve omuzluk kısmı kırıktır. Omuzluğun altında spiral şeklinde iki sütünce arasına alınmış üst üste yerleştirilmiş dikdörtgen şekilli çerçevenin içi yazı ile doldurulmuştur.

1) Berreda'l-lahu

2) Mazceuhu

3) Sene hamse ve

4) Seb'în ve seb'amie

Anlamı: Allah onun yattığı yeri serinletsin sene 775 (1373)

KAYNAKÇA

Merçil, E. (2004). "Menteşeoğulları" TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 29, 152.